

DOI: 10.31866/2616-745X.15.2025.334290
УДК 341.238:[329.73:327.39(=16)]:82-94

**ТЕОРЕТИЧНІ УЯВЛЕННЯ ПРО МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
УЧАСНИКІВ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА
(«КНИГА БУТТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ»)**

Ластовський Валерій Васильович

*Доктор історичних наук, професор,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8900-5569>,
e-mail: lastov@ukr.net
Київський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133*

Для цитування:

Ластовський, В.В., 2025. Теоретичні уявлення про міжнародні відносини учасників Кирило-Мефодіївського товариства («Книга буття українського народу»). *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 15, с. 6-17. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.15.2025.334290>.

Метою дослідження є аналіз теоретичних уявлень членів Кирило-Мефодіївського товариства, таємної української організації, щодо міжнародних відносин і місця в них українського народу, котрі були відображені у програмному документі – «Книзі буття українського народу». Автором цього твору вважається відомий історик Микола Костомаров. На формування його ідей вплинула загальна міжнародна ситуація, яка супроводжувалася формуванням національних держав у Європі. Водночас на них впливало і протистояння ідеологій панславізму та пангерманізму. Погляди, зафіксовані у «Книзі буття», були не абстрактними, а спиралися на історичний матеріал. У цілому ж головною метою у міжнародному контексті там проголошувалося створення єдиної слов'янської федерації («Слов'янщини»), заснованої на демократичних началах. При цьому традиційно для ліберальних поглядів Нового часу також засуджувалася війна у міжнародних відносинах, яка оголошувалася результатом діяльності диявола відповідно до філософсько-релігійного бачення. Центральним

суб'єктом і об'єктом у таких міжнародних відносинах вважалася Україна, під якою розумілися як держава, так і народ як одне єдине ціле. Методологія дослідження заснована на принципах історизму, об'єктивності та системності, із використанням аналізу, логіки і порівняльного методу. Їх застосування дозволило з'ясувати фактори, які вплинули на формування ідеології Кирило-Мефодіївського товариства, та проаналізувати його основний програмний документ. Висновки дослідження засвідчують, що погляди членів Кирило-Мефодіївського товариства на міжнародні відносини, відображені у «Книзі буття українського народу», мали суто ліберальний характер, причому з переважанням ідеалізму. Виникли вони на основі боротьби ідей панславізму та пангерманізму.

Ключові слова: теорія міжнародних відносин; панславізм; пангерманізм; Кирило-Мефодіївське товариство; «Книга буття українського народу»; Микола Костомаров.

Вступ

Значення України для розвитку міжнародних відносин – одна із тем у вітчизняній історіографії, що досить часто з'являлася в працях дослідників різноманітних напрямів, однак мало ще вивчена в сучасній науковій думці. Проте цьому питанню приділялося досить багато уваги у періоди як Середньовіччя, так і Нового часу істориками, філософами, теологами, політиками та ін. Одним із них був український історик Микола Костомаров (1817–1885).

Творчість М. Костомарова досі залишається знаковою для політичного та історичного осмислення минулого і сучасності. Вона досліджується вченими з різних позицій, і їй присвячено величезний пласт наукової літератури.

Центральними питаннями, що піднімалися в роздумах вчених (істориків, філософів, правознавців) щодо сутності міжнародних відносин, завжди передовсім були проблеми війни і миру, визначення учасників цих відносин, винайдення шляхів порозуміння між ними тощо. Власне, все це ми бачимо і у творчості М. Костомарова, зокрема в його праці «Книга буття українського народу», котра була написана у 1845–1846 рр., хоча у друкованому вигляді вона побачила світ лише у 1918 р. Дослідники визначають цей твір одночасно і як філософсько-релігійний трактат, і як політичний програмний маніфест – документ, що лежав в основі діяльності таємного Кирило-Мефодіївського товариства. Сама ця організація проіснувала із 1845 по 1847 р., поки не була знищена російською імперською владою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Тема Кирило-Мефодіївського товариства та теоретичних поглядів його учасників вже неодноразово перебувала у полі зору дослідників. На неї звер-

тали увагу В. Артюх (2012), В. Мовчанюк (2017), О. Ясь (2018). Однак на міжнародний смисл тексту «Книги буття українського народу» увага майже не зверталася (Ластовський, 2017; 2024).

Формулювання цілей статті

Основною ціллю публікації є спроба розкрити уявлення про міжнародні відносини в середовищі учасників Кирило-Мефодіївського товариства, які виражалися насамперед у «Книзі буття українського народу», автором якої вважається Микола Костомаров.

Виклад основного матеріалу дослідження

Кирило-Мефодіївське товариство – одна з найвідоміших таємних організацій в минулому України, яка діяла у 1845–1848 роках. Від інших таємних організацій-попередників (масонських, декабристських) її відрізняв передусім суто національний характер. Учасниками її були такі відомі культурно-політичні діячі, як Г. Андрузький, В. Білозерський, Г. Галаган, М. Гулак, М. Костомаров, П. Куліш, О. Маркович, Т. Шевченко та ін. В рамках цього товариства ними була вироблена своя власна ідеологія, котра включала в себе й питання, пов'язані з міжнародними відносинами.

Програмним твором Кирило-Мефодіївського товариства стала «Книга буття українського народу», автором якої вважається історик Микола Костомаров (1817–1885). У «Книзі буття» відобразилися головні світоглядні позиції як самого М. Костомарова, так і членів Кирило-Мефодіївського товариства, які вже сучасний історик О. Ясь (2010, с.192) охарактеризував наступним чином: «М. Костомаров обстоював ідею рівності людей, станів та етнонац. спільнот, нац. гармонії, що спиралася на трансцендентальні цінності християнства й морально-етичні відчуття нар./нац. духу, актуалізовані постулати народоправства і федеративний спосіб організації сусп-ва, витоки якого він вбачав в удільно-вічовому укладі Київської Русі й демократ. традиціях козацтва». Даючи характеристику цій роботі, інший дослідник, В. Артюх (2012, с.7), відзначив, що твір «написаний на перетині трьох великих ідеологій першої половини XIX століття – романтизму, народництва та панславізму, поєднаних з ідеями християнської філософії».

Водночас слід звернути увагу на деякі обставини, що, фактично, визначали зміст «Книги буття». Це міжнародна ситуація в Європі, з якою, звісно, були знайомі учасники Товариства. Особливість же тієї ситуації на міжнародній арені визначалася тим, що в Європі утворювалися національні держави, котрі ставали активними суб'єктами міжнародних відносин. Саме в цей час йшов процес творення таких національних держав, як Німеччи-

на (1815 рік – створення Німецького союзу, 1833–1834 роки – створення Німецького митного союзу), Сербія (1804–1817 роки – Сербська революція, 1830 рік – визнання автономії Сербії у складі Османської імперії), Італія (1848–1849 роки – перша війна за незалежність з Австрією), Греція (1821–1829 роки – війна за незалежність).

Всі ці події на європейському континенті безумовно вплинули і на загальну ідеологічну основу «Книги буття». В ній помітні зачатки геополітичного підходу і водночас українських націоналістичних ідей. Звичайно, це ще не була закінчена і чітко виписана концепція, проте вже натяк на неї.

З нашого погляду, вся ідеологія «Книги буття» була виписана в контексті протистояння пангерманізму та панславізму. Щоправда, обидві ці течії тоді ще перебували у процесі формування. Проте їх протистояння вже було очевидним. Показовим у цьому є зауваження, що «і панує деспот кат над трьома народами слов'янськими, править через німців, псує, калічить, нівечить добру натуру слов'янську і нічого не робить» (п. 107) (Костомаров, 1991).

Як відомо, одним із центральних моментів «Книги буття» є ідея створення федерації слов'янських народів. Чому ж саме такий формат вбачався за доцільний? Власне, тому, що на той момент всі німецькі землі існували у федеративному об'єднанні – Німецькому союзу, утвореному після ліквідації I французької імперії на Віденському конгресі (1815).

Одночасно з німецькою державністю розвивалася й німецька ідеологія в дусі етатизму, що від самого початку була відображена в ідеях Йоганна Готліба Фіхте (1762–1814) та Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля (1770–1831). Останній, зокрема, відстоював думку щодо німецького духу як абсолютної істини. І це дало підставу Бертррану Расселу (1872–1970) стверджувати, що вчення Гегеля виправдовувало «всяку внутрішню тиранію і будь-яку зовнішню агресію» (Рассел, 2023, с.669). Крім того, Гегель (Hegel, 1848, р.425) у своїй «Філософії історії» наполягав на залежності слов'янських народів від «західного розуму» та відсутності у них досі «самостійного моменту в ряді виявлення розуму у світі».

Зневага до слов'янських народів проявлялася і в тодішній же ідеологічній діяльності відомих засновників класової теорії Карла Маркса (1818–1883) та Фрідріха Енгельса (1820–1895) в цілому ряді їх публікацій, зокрема в «Новій Рейнській газеті» впродовж 1848–1850 років (Шпорлюк, 1998).

Між іншим, коли ми бачимо у Гегеля проголошення того, що німецький народ є носієм «християнського принципу», то аналогічний момент ми бачимо і в «Книзі буття»: «...а істий українець, хоч був він простого, хоч панського роду, тепер повинен не любити ні царя, ні пана, а повинен любити і пам'ятувати єдиного бога Ісуса Христа, царя і пана над небом і землею» (п. 98).

Із погляду Миколи Костомарова як автора «Книги буття», головним суб'єктом міжнародних відносин виступає народ (а держава – вже в другу чергу). Але зовнішнім фоном, причому визначальним для народів, виступає релігія і діяльність Бога. Саме Бог, створивши світ, визначив для кожного народу («кожному колінові і племені») місце його проживання на землі («даровав край жити») з метою пошуку Бога (п. 1). Релігійний фактор у поглядах М. Костомарова виявляється одним із найважливіших для визначення «чистоти християнської», і саме тому він є визначальним у процесі розвитку міжнародних відносин.

Погляди історика у висвітленій ним концепції не є абстрактними, суто філософськими чи суто релігійними. Філософсько-релігійне забарвлення тут є більше зовнішнім, що спирається на історичну основу – події з минулого світової історії, історії країн Європи, історії слов'янських народів та історії України, майстерно вплетені автором у історію християнської церкви. Хоча в самому цьому творі ми не побачимо історичних дат і фактів, проте вони цілком виражено виступають за описами історичного процесу. Звернімо увагу ще й на те, що М. Костомаров вживає термін «Україна» як рівноправний і діючий стосовно інших аналогічних термінів, хоча, як ми знаємо, загальноприйнятим (як у науковій, так і художній літературі) на час написання ним свого твору все ж таки був зовсім інший – Мала Росія, Малоросія.

Як вважає М. Костомаров, війни, що почалися в історії людства, і пролиття крові – це не що інше, як результат діяльності диявола і самих людей, котрі відмовилися від Бога, після чого й «почала земля поливатися кров'ю і усяпатися попелом і кістями» (п. 2). Крім того, відмова від Бога призводить ще й до втрати державності. Зокрема, прикладом цього є історія євреїв, котрих було покарано за те, що «почали кланятися Ваалу і Дагону»: як результат, «пропало і царство їх і всіх забрали у полон халдеї» (п. 14). Така ж доля чекала і греків: «...билися вони між собою і попали в неволю і спершу під македонян, а вдруге до римлян» (п. 18).

Проте Бог може покарати народ не лише за відступництво від віри, але й за надмірну пихатість. Тому греки хоч і прийняли «благодать», однак «оставили при собі і імператорство, і панство, і пиху царську, і неволю, і покарав їх Господь: чахло, чахло грецьке царство тисячу років, зчахло зовсім і попало до турків» (п. 47). Тут М. Костомаров вже натякає на історію Візантійської імперії, котра загинула 1453 р.

На інші народи, які не повною мірою повірили в Бога («не зовсім зовлеклись ветхого чоловіка со страстями і похотями»), також чекало покарання.

Передовсім це стосувалося французів, іспанців, італійців («влохи»), німців та інших: «...хоча французи були хрещені, однак менше шанували Христа, ніж честь національну... а англічане кланялись золоту і мамоні, а другі народи так же своїм ідолам, і посиляли їх королі і пани на заріз за шматок землі, за абак, за чай, за вино; і табак, і чай, і вино стали у них богами...» (п. 51). Таким чином М. Костомаров показував колоніальну політику європейських держав як зло, що одразу оберталось проти них же. Однак ці народи шукають свій порятунок і шляхи виходу із цієї ситуації. Але результатом цих пошуків стали егоїзм (інтерес) та Французька революція: «І французи короля свого забили, панів прогнали, а самі почали різатися і дорізалися до того, що пішли у гіршу неволю» (п. 56).

Чому ж саме так сталося з цими народами? «Бо на їх господь хотів показати усім язикам, що нема свободи без Христової віри» (п. 57). Із погляду М. Костомарова, хоч французи і намагалися здобути свою свободу через революцію, але ж під час неї вони відмовилися від релігії, проголосивши рівність і братерство без Бога. І тому він пише: «...нема свободи без віри» (п. 58).

Зовсім іншу історичну ситуацію М. Костомаров намагається представити зі слов'янськими народами. Він їх подає як меншого брата в сім'ї європейських народів («у сім'ї Яфетовій»). Але цьому меншому брату історик відводить особливу роль у розвитку міжнародних відносин: «Трапляється, що менший брат любить дуже отця, однак отримує долю меншу проти старших братів, а потім, як брати старші своє потратять, а менший збереже своє, то і старших виручає» (п. 60). При цьому всі слов'янські народи вчений об'єднав в один світ під назвою «Слов'янщина». Між іншим, ідея єдиного слов'янського світу є досить своєрідною цивілізаційною концепцією, що зародилася ще у XVII ст., потім знайшла свій розвиток у творах вже XVIII ст. і нарешті відтворилася у наукових дослідженнях та політичних працях XIX ст. (Куций, 2016, с.112–137).

Й хоча слов'янські народи від самого початку своєї історії «кланялись... одному Богу – вседержителю, ще його й не знаючи» (п. 61), а потім ще й прийняли «віру Христову так, як ні один народ не преймавав» (п. 63), все ж таки й їх не обійшло лихо, навіть два: «одно – незгода між собою, а друге те, що вони, як менші брати, усе переймали од старіших» (п. 64), наприклад, «од німців королів і князів, і бояр і панів» (п. 65). І це знову призвело до того, що у слов'янських народів «стала і пиха, і помпа, і гвардія, і двор» (п. 65). Саме після цього М. Костомаров показує широку історичну палітру міжнародних конфліктів навколо слов'янського світу, що виникли як покарання Боже: «І попадали слов'яне в неволю до чужих; чехи і полабці – до німців, серби і болгари – до греків і до турок, москалі – до татар» (п. 67). Тобто тут історик намагався показати реальну загрозу, яка могла призвести взагалі до заги-

білі всього слов'янського світу, адже ж зникли ті слов'яни, що «жили около Лаби і Помор'я Балтицького, ті пропали, так що і сліду їх не осталося» (п. 68).

Вже далі в центрі свого твору М. Костомаров виводить образ України, який розкривається через її стосунки із трьома слов'янськими державами – Польщею, Литвою (йшлося, звичайно, про Велике князівство Литовське, в якому переважав саме слов'янський етнічний елемент) та Московщиною. Щодо Литви історик лише обмежується констатацією факту перебування українських земель в її складі. А от щодо Польщі та Московщини навпаки – намагається детально розкрити їх взаємовідносини, спираючись на родинну термінологію (сестра, брат), на внутрішній світ кожної держави.

З-поміж усіх цих держав Україна виділяється тим, що вона не любила «ні царя, ні пана, а зкомпоновала собі козацтво, єсть то істее братство... І поставили вони чистоту християнську держати... віру святую обороняти і визволяти ближніх своїх з неволі» (пп. 76–78). Як бачимо, головна відмінність України від усіх інших народів та держав, передовсім європейських, із погляду М. Костомарова, полягає у її християнській чистоті, чого всім іншим завжди бракувало впродовж всієї їх історії.

І до Польщі, і до Московщини М. Костомаров показав свій найкритичніший підхід. В обох цих країнах, як він писав, «одурів народ». У Польщі – бо «поробили панство» (п. 71). А в Московщині – бо «народ московський і попав у ідолопоклонство, бо царя свого нарік богом, і усе, що цар скаже, те уважав за добре, так що цар... душив та топив по десятку тисяч народу, а літописці, розказуючи те, звали його христоробивим» (п. 73).

Чи розглядав М. Костомаров війну як природну і невідворотну річ? Вочевидь, що ні. Для нього вона – лише результат відмови народів від Бога. І тому він вважав, що виправданою може бути тільки одна війна – «найсвятіша і славніша війна за свободу» (п. 93). У цьому, звісно, проявлялася повна протилежність ідеям, які висловлювалися в тодішній німецькій ідеології (Фіхте, Гегель, Маркс, Енгельс та ін.).

Центральним суб'єктом і водночас об'єктом міжнародних відносин М. Костомаров вважав Україну. Він детально не зупиняється на характеристиці цього суб'єкта, не визначаючи його ні як державу, ні як іншу якусь спільноту, лише поверхнево зачіпаючи її політичні елементи (козацтво). Проте з його тексту випливає, що під Україною він розумів одночасно і державу, і народ як єдине ціле, невід'ємні частини єдиного політичного світу.

Україна у відносинах зі своїми сусідніми державами – Польщею та Московщиною – постає у творі як єдина серед них «вольна» (хоча це стосу-

ється, вочевидь, і всього іншого світу, який, зрозуміло, теж таким не є). Саме від неї й виходить заклик до життя «по-братерськи» (п. 87). Міжнародна політична програма, яку пропонувала Україна, – це певний союз рівних між нею, Польщею та Московщиною на народній основі: «...і було б три Речі Посполиті в однім союзі не розділимо і несмісимо по образу Тройци Божой» (п. 91). Історичні події, які представляє історик, показують досить важкий шлях до створення ідеального міжнародного союзу. В боротьбі між демократичним та монархічним початками перемагає останнє. Спочатку все завершується знищенням самої України (п. 92), а потім і Польщі (п. 102), яка все ж намагалася йти шляхом, запропонованим Україною («І одізвався він, той голос України, в Польщі, коли 3 мая постановили поляки, щоб не було панів і всі були б рівні в Речі Посполитій; а того хотіла Україна за 120 літ до того») (п. 101). Вплив українського фактора М. Костомаров вбачав і в російських реаліях, натякаючи на повстання декабристів у 1825 р. (п. 105).

Однак М. Костомаров вбачав логіку розвитку міжнародних відносин у слов'янському світі виключно в контексті руху до створення єдиного міжнародного союзу – «Слов'янщини», який буде заснований на засадах рівності і демократичності, де кожен суб'єкт зберігав би за собою незалежність (пп. 108–109). Хоча, все ж таки, не можна не погодитися із думкою О. Яся (2018) щодо ідеалістичних уявлень цього теоретика українського месіанізму.

Висновки

В цілому, все вищевикладене дає досить однозначний матеріал щодо того, що Микола Костомаров не був сповідником ідей політичного реалізму в міжнародних відносинах, а належав саме до тієї ж когорти вчених, які виходили в оцінці міжнародних відносин із суто ліберальних позицій. Погляди Миколи Костомарова та інших членів Кирило-Мефодіївського товариства можна розглядати як своєрідну ідею геополітичного характеру щодо ролі та значення українських земель і українського народу в історії розвитку всього слов'янського світу («Слов'янщини»). При цьому багато моментів у їх поглядах були співзвучними із ідеями європейських філософів, правознавців та політиків (зокрема, що виправданою може бути тільки визвольна війна). Основним лейтмотивом цих поглядів була протилежність поглядів на долю європейських народів в ідеологіях панславізму та пангерманізму.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Артюх, В., 2012. Історіософія Миколи Костомарова. *Світогляд – Філософія – Релігія*, 2, с.5-15.
- Костомаров, М., 1991. *Закон Божий (Книга буття українського народу)*. Київ: Либідь.

Куций, І., 2016. *Цивілізаційні ідентичності в Українській історіографії кінця XVIII – початку XX ст.: між Слов'янщиною та Європою*. Тернопіль: Підручники і посібники.

Ластовський, В., 2017. Міжнародні відносини в поглядах М. Костомарова («Книга буття українського народу»). В: *Україна і світ: теоретичні й практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин*. Міжнародна науково-практична конференція, 19-20 квітня 2017 р. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, Частина 1, с.88-93.

Ластовський, В., 2024. Еволюція уявлень про міжнародні відносини в українському політичному просторі (друга половина XVII – початок XX ст.). *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, [e-journal] 13, с.34-45. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306855>

Мовчанюк, В., 2017. Шевченкова ідея України і «Книги буття українського народу» М. Костомарова. *Слово і час*, 3, с.3-16.

Рассел, Б., 2023. *Історія західної філософії*. Переклад Ю. Лісняк та П. Тарашук. Харків: Фоліо.

Шпорлюк, Р., 1998. *Комунізм і націоналізм*. Переклад Г. Касьянов. Харків: Основи.

Ясь, О., 2010. Народницький напрям в історіографії. В: *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка, Т.7, с.190-194.

Ясь, О., 2018. *Багатоликий Микола Костомаров*. Київ: Либідь.

Hegel, G.W.F., 1848. *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*. Berlin: Verlag von Duncker und Humblot.

REFERENCES

Artiukh, V., 2012. Istoriosofiia Mykoly Kostomarov [The Historiosophy of Mykola Kostomarov]. *Svitohliad – Filosofiia – Relihiia*, 2, pp.5-15.

Hegel, G.W.F., 1848. *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*. Berlin: Verlag von Duncker und Humblot.

Kostomarov, M., 1991. *Zakon Bozhyi (Knyha buttia ukrainskoho narodu)* [The Law of God (The Book of the Life of the Ukrainian People)]. Kyiv: Lybid.

Kutsyi, I., 2016. *Tsyvilizatsiini identychnosti v Ukrainskii istoriohrafii kintsia XVIII – pochatku XX st.: mizh Slovianshchynoiu ta Yevropoiu* [Civilizational identities in Ukrainian historiography of the late 18th – early 20th centuries: between Slavs and Europe]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky.

Lastovskyi, V., 2017. Mizhnarodni vidnosyny v pohliadakh M. Kostomarov ("Knyha buttia ukrainskoho narodu") [International relations in the views of M. Kostomarov ("The Book of the Existence of the Ukrainian People")]. In: *Ukraina*

- i svit: teoretychni y praktychni aspekty diialnosti u sferi mizhnarodnykh vidnosyn* [Ukraine and the World: Theoretical and Practical Aspects of International Relations]. International Scientific and Practical Conference, April 19-20, 2017. Kyiv: KNUCA Publishing Centre, Pt. 1, pp.88-93.
- Lastovskyi, V., 2024. *Evoliutsiia uiavlen pro mizhnarodni vidnosyny v ukrainskomu politychnomu prostori (druha polovyna XVII – pochatok XX st.)* [The Evolution of International Relations Conceptions in the Ukrainian Political Space (the Second Half of the 17th – the Beginning of the 20th Century)]. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, [e-journal] 13, pp.34-45. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306855>
- Movchaniuk, V., 2017. *Shevchenkova ideia Ukrainy i "Knyhy buttia ukrainskoho narodu"* M. Kostomarov [Shevchenko's Idea of Ukraine and "Books of Genesis of the Ukrainian People" by M. Kostomarov]. *Word and time*, 3, pp.3-16.
- Rassel, B., 2023. *Istoriia zakhidnoi filosofii* [History of Western Philosophy]. Translated by Yu. Lisniak and P. Tarashchuk. Kharkiv: Folio.
- Shporliuk, R., 1998. *Komunizm i natsionalizm* [Communism and Nationalism]. Translated by H. Kasianov. Kharkiv: Osnovy.
- Yas, O., 2010. *Narodnytskyi napriam v istoriografii* [The Populist Trend in Historiography]. In: *Entsyklopediia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of the History of Ukraine]. Kyiv: Naukova dumka, Vol.7, pp.190-194.
- Yas, O., 2018. *Bahatolykyi Mykola Kostomarov* [The Many-Faced Mykola Kostomarov]. Kyiv: Lybid.

Надійшла: 11.03.2025; Прийнята: 23.04.2025;
Стаття була вперше опублікована онлайн: 04.07.2025

THEORETICAL IDEAS ABOUT INTERNATIONAL RELATIONS OF THE CYRIL-METHODIAN SOCIETY MEMBERS ("BOOK OF BEING OF THE UKRAINIAN PEOPLE")

Valerii Lastovskyi

*Doctor of Historical Sciences, Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8900-5569>,
e-mail: lastov@ukr.net
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine*

The main objective of the study is to analyse theoretical ideas of the members of the Cyril-Methodian Society, a secret Ukrainian organisation, regarding international relations and a place of the Ukrainian people in them, which were reflected in the programme document – “Book of Being of the Ukrainian People”. The famous historian Mykola Kostomarov is considered to be the author of this work. The formation of his ideas was influenced by the general international situation, which was accompanied by the formation of national states in Europe. The grounding of his ideas was influenced by the general international situation, which was accompanied by the formation of national states in Europe. At the same time, they were also influenced by the confrontation of Pan-Slavism and Pan-Germanism ideologies. Recorded in the “Book of Being of the Ukrainian People”, the views were not abstract, but were based on certain historical material. In general, the main purpose in the international context was proclaimed there to be the creation of a single Slavic federation (“Slavic State”), based on democratic principles. Moreover, traditionally for liberal views of the New Age, war was also condemned in international relations. It was declared as a result of the devil’s deeds according to the philosophical and religious vision. In such international relations, Ukraine was considered to be a central subject and object. It was viewed both as a state and people as one single whole. **The research methodology** grounds on the principles of historicism, objectivity and systematicity, using analysis, logic and comparative method. Their application made it possible to clarify factors that influenced the formation of the Cyril-Methodian Society and to analyse its main programme document. **The conclusions** of the study indicate that the views of the Cyril-Methodian Society members causing international relations, reflected in the “Book of Being of the Ukrainian People”, were purely liberal in nature with an

idealism predominance. They arose on the basis of the struggle of Pan-Slavism and Pan-Germanism ideas.

Keywords: theory of international relations; Pan-Slavism; Pan-Germanism; Cyril-Methodian Society; “Book of Being of the Ukrainian People”; Mykola Kostomarov.

